

Anteckningar från konferensen Arena hållbar stad 6 – 8 november 2012

Delegationen för hållbara städer samarrangerade sin slutkonferens den 6 – 8 november i Göteborg på Chalmers med VINNOVA, Naturvårdsverket och Mistra Urban Futures.

Anders Flanking och moderator Karin Klingenstierna.

Anteckningarna från konferensen är förda av Antonia Klüft, Erik Fälth och Jens Thulin, elever på Masterprogrammet i hållbar stadsutveckling, SLU Alnarp. För temasession 3 Helena Klintström, Delegationen för hållbara städernas kansli, för temasession 5, Jenny Sjödin, Mistra Urban Futures.

Tisdagen den 6 november

Regeringens satsningar

Konferensen inleddes av Anders Flanking, statssekreterare, Miljödepartementet:

– Klimatfrågan och att skapa hållbara städer är centrala frågor för regeringen. Jag är oerhört tacksam för det arbete som delegationen har genomfört, det är ett arbete som har startat och nu måste föras vidare. Arbetet har medfört att det nu finns en förståelse och kunskap om de här frågorna och myndigheter och organisationer som Boverket, Naturvårdsverket och VINNOVA kommer att fortsätta driva frågorna vidare.

Anders Flanking poängterade att miljöarbetet inte ska uppfattas som en börda, utan som något roligt och självklart. Den lokala nivån är viktig i detta sammanhang – vilja och engagemang måste finnas hos såväl kommuner som bostadsrättsföreningar och näringsliv med flera. De medel som delats ut de senaste fyra åren – ca 360 miljoner kr – har haft betydelse för att få igång utvecklingen och sätta igång processer; processer som nu och i framtiden måste bäras av oss alla.

Anders Flanking lyfte därefter fram att regeringens arbete visat att Sverige kan bryta sambandet mellan tillväxt och utsläpp, inte minst genom koldioxidskatten som bör ses som ett framgångsexempel som vi delar med oss av internationellt. En färdplan för att minska utsläppen har därtill tagits fram med målet att senast 2050 ha noll i nettoutsläpp.

Byggstenar för hållbar byggd miljö

Naturvårdsverkets generaldirektör Maria Ågren konstaterade att externa köpcentrum kräver väldigt mycket ny infrastruktur, utarmar stadscentrum, och ger ett ökat bilresande eftersom det är svårt att komma dit till fots eller cykla. Maria Ågren tog också upp miljömålet God bebyggd miljö, som berör människorna i deras vardag och kopplar till flera andra miljömål. Utan frisk luft, en giftfri miljö och bra dricksvatten blir det ingen god bebyggd miljö. Här finns ett ”genomförandeunderskott” – vi måste genomföra sådant som redan är beslutat.

Klimatinvesteringsprogrammen (Klimp) och de tidigare lokala investeringsprogrammen (LIP) har - förutom de rena miljöresultaten - skapat kunskaper och erfarenheter i samhället, både när

det gäller miljölösningar och hur vi kan arbeta med den ekologiska dimensionen i hållbar stadsutveckling.

Ulf E Andersson, projektledare på Naturvårdsverket berättade att detta är Sveriges största enskilda miljöinsats genom tiderna. Totalt har 2230 projekt genomförts i hela landet, där de allra flesta av dem är gröna byggstenar till en hållbar stadsutveckling. Projekten har lett till en minskning av årliga CO₂e-utsläpp på 685 000. Kostnaden för staten för denna minskning är cirka 110 kronor/ton. Programmen har stärkt kommunernas och företagens miljöarbete. Många aktörer vittnar om att stödet varit en kritisk resurs, som bidragit till genomförande av viktiga miljöinvesteringar i städerna. De har också kick-startat den svenska biogas-utvecklingen, och gett näringslivet nya demo- och referensanläggningar.

Delegationen för hållbara städers projekt och erfarenheter

Peter Örn, ordförande, Delegationen för hållbara städer:

– Jag är glad att kunna konstatera att vi har lyckats åstadkomma en hävstångseffekt i de 98 projekt vi har satsat på, summerar Peter Örn, ordförande i Delegationen för hållbara städer. Det har varit stimulerande att se att den statliga satsningen mötts av ett engagemang ute i kommunerna och att det finns en drivkraft i ett fortsatt lokalt arbete.

Peter Örn inledde sin presentation med att måla upp en bild av den miljökatastrof som nyligen svepte över USA, med paralleller till stormen Gudrun som vållade stora problem här i Sverige. Peter Örn menade att båda är fall av enskilda, extrema naturfenomen som inte ska likställas med klimatförändringar – men det som händer i spåren av stormarna med avstängda flygplatser, strömavbrott, och andra viktiga funktioner som slutar att fungera visar på sårbarheten i det moderna samhället och naturens stora kraft. Peter Örn:

– Jag är övertygad om att de mer återkommande extrema naturkatastroferna är en del av en större förändring.

Precis som Anders Flanking betonade Peter Örn att engagemanget – framförallt hos medborgare – är en viktig kraft i omställningsarbetet. De medel som hittills satsats har satt igång viktiga processer, men det viktigaste arbetet framöver handlar om att tillvarata det stora engagemang som finns runt om i landet.

Delegationens slutsatser

Från vänster i bild; Peter Örn, Katarina Ahlqvist, Ulf Ranhagen, Stellan Lundberg, Eivor Bucht, Håkan Dahlfors, Lars Reuterswärd, Bengt Wånggren, Katarina Pelin, Lars Thunberg och Karin Klingenstierna.

”Omställningen måste ske nu!”

Så låter den övergripande slutsatsen då ett antal av ledamöterna i delegationen redogjorde för sina slutsatser inför att det fyraåriga uppdraget slutförs vid årsskiftet.

Katarina Ahlqvist, vd Gårdstensbostäder, lyfte fram att förnyelsearbete tar tid och kräver en bred delaktighet. Det är vi människor som har nycklarna och det är viktigt att fånga det kunskapsengagemang som finns. Arbetet ska vara lustfyllt och ske i en bred samverkan mellan civila, näringslivet och den offentliga sektorn både i staden som i lokalsamhällena.

Ulf Ranhagen, professor, KTH, beskrev varför integrerad planering och samverkan över sektorsgränser behövs för att klara städernas utmaningar. En stad är en komplex helhet där olika urbana system behöver koordineras för att hållbarhetsmål ska nås. Många av de problem som vi ser i dagens städer har sin grund i att varje fråga hanteras skild från andra frågor, det vi kallar stuprörstänkande eller tunnelseende. Spjutspetsexempel, bl. a. från delegationens projekt, visar på möjligheter att nå långt med en integrerad planering t.ex. genom att samordna stadens olika funktioner för att skapa en levande stad, koordinera bebyggelse-, trafik- och livsstilsfrågor för att minska bilberoende eller koppla ihop kretslopp för energi, vatten och material för att hushålla med och utnyttja resurser, ett exempel är produktion av biogas som fordonsbränsle. Gränsöverskridande processer där samverkan är i fokus behöver därför utvecklas på flera nivåer. Det behövs också ”gränsöverskridare” d.v.s. personer som rör sig mellan etablerade sektorer och förmedlar synsätt och kunskap. Tvärsektoriellt tänkande behövs redan i utbildningen på alla nivåer, detta tänkande behöver bli en mer central del i både forskning och utbildning inom samhällsbyggnadssektorn.

Eivor Bucht, professor em. SLU Alnarp, lyfte fram de möjligheter som den helt färsk forskningspolitiska propositionen ger - att ta fram ny gränsöverskridande kunskap, som med IQ Samhällsbyggnads löfte om motfinansiering ger 50 nya miljoner kronor nästa år, som växer till 200 miljoner kronor år 2016. Eivor Bucht avslutade med att betona att det är upp till oss alla att se till att de nya resurserna ska resultera i intressanta projekt som visar vägen mot mer hållbara städer.

Stellan Lundberg, teknologie doktor och internationell expert vid ÅF Samhällsbyggnad, menade att varje stad inte kan vara komplett. Men tillsammans med närliggande orter och landsbygd skapas gemensam styrka, bredare arbetsmarknad, bättre kompetensförsörjning, serviceutbud, bostadsutbud och samlad attraktivitet. Stadsplaneringen behöver ske i samspel med storregional och nationell planering. Hållbara lokaliseringsmönster och klimatvänliga transportsystem är strategiska beståndsdelar. Här har vi alla en gemensam utmaning. Som viktigt stöd för detta krävs utvecklad forskning med lärande demonstrationsprojekt.

Håkan Dahlfors, affärsområdeschef, Exportrådet, konstaterade att det finns ett stort intresse för svenskt kunnande och svenska lösningar internationellt och att detta skapar ett stort värde för företag i sina exportaffärer. Satsningen på Delegationen för hållbara städer bidrar till att Sverige även fortsättningsvis kan vara ett internationellt föregångsland och exportör av kunskap och lösningar.

Katarina Pelin, miljödirektör Malmö stad, lade till att ett starkt nationellt ledarskap är avgörande för framgång och Håkan Dahlfors konstaterade att det finns ett stort intresse för svenska satsningar internationellt. Sverige ses på många håll som föregångare och hållbara städer innebär också affärsmöjligheter, samtidigt som de utgör effektiva motorer för ekonomisk och social utveckling.

Lars Thunberg, kommunalråd, Helsingborgs stad menade att Sverige har förutsättningarna och verktygen, den politiska makten och de ekonomiska resurserna. I städerna kan vi utveckla kollektiva lösningar på flera problem och det är städerna som måste gå före i arbetet med att lösa klimathotet. Därför har delegationen gett stöd till en rad föregångsprojekt. Dessa goda exempel stärker Sverige som föregångsland för hållbar stadsutveckling med energieffektivisering, produktion av lokal, förnybar energi och ny integrerad teknik. I städerna finns utmaningarna men också lösningarna!

Bengt Wånggren, vd Sweden Green Building Council, uppmanade publiken att tänka efter: Vi måste börja energieffektivisera bebyggelsen nu. Vi måste bromsa klimatförändringen! Ju längre vi väntar, desto svårare blir problemen och desto högre blir kostnaderna. Stern rapporten (Review on the Economics of Climate Change, 2006, ett scenario där följderna av den globala uppvärmningen mäts i pengar) är en rapport som visar att det kostar mellan 5 och 20 gånger så mycket att i efterhand ta hand om effekterna av klimatförändringen jämfört med att förebygga den. Inte nog med att klimatförändringen kostar mycket - den leder också till stort mänskligt lidande, speciellt bland världens fattiga. FN och många andra har visat att det billigaste sättet att begränsa klimatförändringen är att energieffektivisera bebyggelsen. Det kostar, men det lönar sig i längden, det har Sternrapporten visat. Det vi håller på med just nu är årtusendets största springnota. Men vi lämnar inte notan till någon anonym krögare utan till våra egna släktingar, våra barn och barnbarn. Det är inte OK!

VINNOVA:s satsning på hållbara attraktiva städer

Charlotte Brogren, generaldirektör på VINNOVA, presenterade VINNOVA:s satsningar inom det tematiska området *Hållbara Attraktiva Städer*. Målet är att bidra med kunskap inom städernas resursutnyttjande och hållbar stadsutveckling samt att genom tillämpning av denna kunskap skapa avtryck och göra nytta i samhället. Charlotte Brogren ställde sig frågan vilka effekter man vill åstadkomma? Själv angav hon bättre sjukvård, att stärka företags konkurrenskraft, och att åstadkomma en bra livsmiljö i städerna som några exempel.

Charlotte Brogren presenterade sedan olika projekt som VINNOVA finansierar på området Hållbara attraktiva städer. Bland andra uppmärksammades *Attract, Attractive and Sustainable Cities in Cold Climate*, vilket handlar om hur vi bygger attraktivt boende i ett kallt klimat och *Aktiva huset i den Hållbara staden*, där människors vardagsliv kartläggs för att optimera och effektivisera energianvändningen kopplat till utvecklingen av smarta elnät, så att stadens energianvändning utvecklas på ett miljömässigt hållbart sätt. Gemensamt för alla projekt som presenterades är att de verkar gränsöverskridande och ställer krav på att flera olika aktörer involveras. Charlotte Brogren avslutade sin programpunkt med att lyfta fram det faktum att Sverige, internationellt sett, anses ligga i framkant inom ämnet. Många vill ”köpa” idéer och produkter från Sverige och visst finns kunskapen och tekniken här, men vi måste bli betydligt bättre på att paketera detta för att kunna exportera det till alla intresserade.

Fortsatt arbete för hållbara städer

Från vänster i bild; Maria Ågren, Janna Valik, Peter Örn och Charlotte Brogren.

Janna Valik, generaldirektör på Boverket, inledde panelsamtalet om fortsatt arbete för hållbar stadsutveckling och ”livet efter delegationen för hållbara städer” med att uttrycka stolthet över den visade kampviljan. Vi står dock alla inför en stor utmaning:

– ”Vi säger rätt saker men vi måste också arbeta för att förverkliga det vi säger”. Medborgarna ska inte bara få tycka till utan också involveras i genomförandet. Känner medborgarna att de varit med och påverkat? frågade Janna Valik. Det behövs arenor för professionellt nätverkande och återkommande dialogmöten. *Ungbo12* lyftes fram som ett bra exempel på forum för direkt påverkan och konkret medverkan från medborgare.

Naturvårdsverkets generaldirektör Maria Ågren talade om vikten av att ta med sig de goda erfarenheter och idéer som de snart avslutade statliga stödsystemen LIP och Klimp genererat. Den information som stödsystemen genererar ska ses som ett verktyg i det fortsatta arbetet. Mätbarhet och uppföljning genom miljömålssystem poängterades och om vi ska kunna värdera det vi gör måste det kunna redovisas i ekonomiska termer, enligt Maria Ågren.

Lars Reuterswärd, Director Mistra Urban Futures poängterade vikten av kunskapsöverföring och att framtiden kommer kräva både ny kunskap och ny genomförandekompetens. Om vi ska bygga kunskapsstaden fordras mer samverkan mellan kommuner och regioner men också ett nätverksbyggande internationellt. Det talas om lokal kunskapsproduktion med en regional plattform. Mistra Urban Futures, ett stort samarbete mellan olika aktörer inom politiken, akademien och näringslivet som bidrar med ekonomisk finansiering och experter, är ett exempel på en sådan gränsöverskridande satsning.

VINNOVA:s generaldirektör Charlotte Brogren spann vidare på mätbarheten och meddelade att det pågår ett antal initiativ för att ta fram mål och visioner för vad Sverige måste utveckla och vad vi ska vara bra på. VINNOVA kommer att fortsätta hjälpa till att förverkliga detta genom att finansiera bra projekt.

Delegationens ordförande Peter Örn är hoppfull inför framtiden och framhöll att delegationen sjösatt 98 betydelsefulla projekt som Boverket fortsätter att följa. Dessa projekt kommer att utgöra goda exempel och ge ringar på vattnet. Han uttryckte personlig tacksamhet för att ha fått arbeta i delegationen och för allt engagemang. Det handlar mycket om att få fler engagerade och involverade. Utan människans vilja att förändra sin livsstil så kommer inget att ske så vi måste lita på människan. ”När engagerade människor möts så går det att försätta berg. Tillsammans så fixar vi klimathotet också.”

Samtliga var helt överens om att det är bråttom! Ställ om nu!

Temasession 1 – Grön teknik och miljöinnovationer

Bernt Svensén från Business Region Göteborg inledde temasessionen om grön teknik och miljöinnovationer som första talare med en exposé över Göteborgs utveckling – från industristad till föregångsexempel på miljöteknikområdet. Business Region Göteborg är, som dotterbolag till Göteborgs Kommunala Förvaltning, huvudansvariga för marknadsföring och försäljning av västsvensk miljöteknik. Med det som utgångspunkt presenterades en rad miljötekniska lösningar som goda exempel i omställningsarbetet mot den hållbara staden. Bland annat lyftes stadens unika energisystem baserat på flera olika energikällor fram som ett internationellt föredöme. 'Framtidskoncernen' som äger flera av de kommunala bostadsbolagen arbetar på fastighetssidan med att minska energianvändningen med ett mål på 1,2 % per år. Det Västsvenska paketet – med mål om fördubblad kollektivtrafik till 2025, ny infrastruktur med tunnelbanesystem samt en ökad satsning på hyrcyklar m.m. – driver utvecklingen mot målet om hållbara transporter, och staden har idag ett antal företag med produktion av alternativa drivmedel som talloljebaserad diesel, biodiesel och biogas.

Linus Theorin, enhetschef på Miljöförvaltningen i Göteborg, presenterade projektet 'Ren stadsluft' – ett samarbete mellan Stadsbyggnadskontoret, Trafikkontoret och Miljöförvaltningen i Göteborg för att skapa bättre luftkvalitet. Projektet är på samma gång en strategi för att utveckla mättekniken av luftkvalitetsvärden som ett medel för att tillgängliggöra den information som tas fram på området. Inom ramen för projektet har nätverket av fasta mätstationer kompletterats med två mobila mätstationer som mäter partiklar och kväveoxidhalter på strategiska platser – ofta där framtida exploatering förväntas, eller för att validera tidigare beräkningar. Informationen sprids och tillgängliggörs framförallt till planeringsverksamma via 'Infovisaren' (ett gis-baserat tittskåp, tillgängligt för alla planerare i Göteborg), men också till allmänheten som via hemsidan goteborg.se kan ta del av realtidsmätningar eller läsa utarbetade rapporter och nulägesbeskrivningar.

I den vernissage som presenterade pågående utvecklingsprojekt och innovationer på Clean Tech-området m. fl. miljötekniska förbättringar inbjöds deltagarna att delta i presentationer. Bland de representerade projekten och innovationerna syntes *Gatubelysning Göteborg*, *Biogas Katrineholm*, *energieffektiv renovering av Storfors skola*, *Urban games – innovativa IT-metoder*, *Jeff Electronics styrsystem för verifisering av klimat i kulturhistoriska byggnader*, *VardagsIT-projektet Interaktiva återvinningsrum*, *IVL Svenska Miljöinstitutets Samverkansplattform för eko-innovationer* samt arbetet med *El-anslutning av fartyg*.

Temasession 2 – Stadens mobilitet

I Palmstedtsalen inledde Karolina Isaksson, VTI, temasessionen kring Stadens mobilitet med introduktionsföreläsningen *Utopiskt tänkande för framtidens hållbara urbana transportsystem*. Karolina började med att presentera en lång lista med olika typer av utmaningar som rör det hållbara, urbana transportsystemet. Bland utmaningar som klimat- och miljöpåverkan, människors hälsa och säkerhet, växande och krympande städer samt förändrade mobilitetsmönster var det sistnämnda en genomgående röd tråd genom hela sessionen. Vi kan idag se nya trender inom stadens transporter där människans rörlighet har gått från att vara ett behov till att lika mycket vara en högt värderad aktivitet i sig. Att den internationella mobiliteten för både människor, produkter och varor ständigt ökar är något vi måste förhålla oss till i planeringen. Med utgångspunkt i detta presenterades intressanta projekt inom både hållbara godstransporter, hållbar kollektivtrafik och planering för fotgängare och cyklister i staden.

Niklas Wahlberg från Lindholmens Science Park presenterade projektet *Closer*, ett nationellt centrum för hållbara transporter. *Closer*, är tänkt att samla forskare, näringsliv och myndigheter för att initiera större samarbetsprojekt för hållbara godstransporter. Stort fokus riktades också på det växande fenomenet med el-cyklar. Michael Koucky och Pelle Envall från *CyCity* ställde sig frågan hur detta kommer påverka framtidens stadsplanering och om det ställer nya krav på infrastrukturen?

Hugo Claesson från Borås kommun, påpekade att el-cyklarna gör det smidigare att förflytta sig i staden och både pendlingsavstånd och antal cyklister ökar. Utöver fler och bredare cykelbanor, vilka dessutom sträcker sig längre ut från stadens kärna, är också planeringen för cyklarnas fysiska platstagande i stadsrummet en viktig aspekt. Strategier för effektiva och funktionella cykelparkeringar är av stor vikt. Hugo Claesson hänvisade till en vanlig situation i Borås där de som parkerar sin cykel tidigt på morgonen har väldiga problem med att få fram den när de kommer tillbaka på eftermiddagen. Till Koglin och David Lindelöw från LTH menade att vi även måste titta på gående som ett transportsätt, vilket är viktigt för att helheten ska fungera. I dagens stadsplanering presenteras och visualiseras fotgängarna mest som något som skapar liv och rörelse i stadsrummet och inget fokus läggs på värdet av att gå som ett transportsätt.

I sin avslutning frågade sig Karolina Isaksson hur dessa förändringar genereras? Hon återkom till utopier och utopiskt tänkande som hon nämnt i sin inledning. Det handlar om en perfekt plats, men en plats som inte finns. Utopier som ett verktyg för hållbar stadsutveckling handlar inte om att designa nya fullskaliga idealsamhällen utan om processen där vi föreställer oss en alternativ framtid till skillnad ifrån det vi känner till idag.

Temasession 3 – Människans centrala roll

I den här temasessionen behandlades frågor om samhällsutveckling och hållbar utveckling med fokus på människans välbefinnande och jämlikhet. Sessionen var på grund av sin popularitet uppdelad i två sessioner, där temasession 3a bestod av fler projektpresentationer, medan 3b hade ett större fokus på organisation och ledarskap och Göteborgs stads arbete med att lyfta det sociala perspektivet.

För att tydliggöra innebörden av den sociala dimensionen av hållbar utveckling och människans centrala roll, liksom kopplingen mellan roll och klimataspekter inleddes session 3a av Anna Balkfors, huvudsekreterare på kommissionen för ett socialt hållbart Malmö och John Holmberg, professor i fysisk resursteori och vicerektor Chalmers. Anna Balkfors diskuterade ökande skillnader i hälsa mellan länder, inom länder, i städer och mellan städer. Hon kopplade samman detta med hur mer jämlikt fördelade resurser enligt studier leder till bättre allmän hälsa. Hållbarhet beskrevs som ett komplext system där delarna inte räcker för att förklara helheten, och Anna Balkfors visade på synergieffekter som går att uppnå genom att sammankoppla de sociala och miljömässiga dimensionerna, då aktiviteter som främjar hälsa ofta främjar även miljön. John Holmberg, professor i fysisk resursteori och vicerektor Chalmers, argumenterade för ett fokus på välbefinnande som potentiell lösning till klimatomställningarna. John Holmberg menade att nuvarande strategier, som tron på teknikgenombrott och livsstilsförändringar inte räckt till för att förändra samhället. Han pekade på glappet mellan hur vi lever våra liv och hur vi egentligen vill leva våra liv. Han redovisade en undersökning som belyste skillnaden mellan aktiviteter som gör oss lyckliga och aktiviteter som drar energi.

I den parallella temasessionen 3b inledde Lars Lilled, verksamhetschef *S2020*, Göteborgs stad sessionen med att tala om vikten ledarskap och organisation för hållbar utveckling.

I temasession 3a tog därefter en projektkavalkad vid med verksamheter och projekt som alla hade fokus på människan och social hållbarhet från olika perspektiv. Bo Bäckström, teknisk chef AB Gavlegårdarna, inledde och pratade om projektet *Sköna Gröna Sättra*, ett upprustningsprojekt med miljö- och energiförtecken i Gävle. Därefter presenterades ett projekt från Linköping där Vallaskogen fått en kulturhistorisk upprustning med både djurhållning och kunskapspromenader. Hanna Sigsjö från Malmö högskola talade om en mötesplats för social innovation som skapats för att lyfta fram idéer och metoder för att lösa ett samhällsproblem, med speciellt fokus på äldre och Sveriges åldrande befolkning. Arkitektkontoret Spridd AB talade därefter om grönområdets utformning och kollektiv infrastruktur som tvättstugor och gemenskapsodling.

Efter detta flyttades fokus till barn och ungdomars inflytande i samhällsutvecklingen. Projektet Partille och planeten handlar om lärande och delaktighet med ett hållbarhetsfokus, och har bland annat lett till en enkätundersökning utformad av eleverna, av vad Partilleborna ville ha i en park. Ulrika Lundquist från Göteborgs stad presenterade sedan satsningen *S2020*. *S2020* arbetar för att lyfta det sociala perspektivet inom kommunal planering. Bland annat har de utvecklat olika verktyg och arbetsprocesser som stöd för arbetet. T.ex. barnkonsekvensanalysen, sociala konsekvensanalysen samt kunskapsmatrisen; en matris som är ett processtöd där man arbetar med olika teman på olika nivåer för att lyfta samtalet om stadens utveckling.

Kunskapsmatrisen var central under temasessionens andra del. Här ändrades fokus från teori till praktik och deltagarna fick pröva på hur man kan arbeta med matrisen för att skapa en dialog kring samhället och individens upplevelse och inneboende kunskap.

De båda temasessionerna avslutades med en sammanfattande analys från sessionsledarna Katarina Pelin, Katarina Alqvist, Lars Reuterswärd och Lars Lilled. Analysen handlade om dialogens roll, och den kraft som kan frigöras när man samarbetar. Ett citat som kom igen var hur vi idag ofta jobbar *i* grupp, men inte *som* grupp.

Temasession 4 – Resurser, kretslopp och ekosystemtjänster

Temasession 4 – Resurser, kretslopp och ekosystemtjänster inleddes med att Märit Jansson, landskapsarkitekt och fil dr i landskapsplanering på SLU i Alnarp, talade om varför de gröna och blå elementen är oumbärliga för en hållbar utveckling av staden. Exempel på alla de värden och ekosystemtjänster som tas upp är grönskans koppling till hälsa, attraktivitet och livskvalitet liksom direkta kopplingar till grönskans ekonomiska och ekologiska värden. Viktiga slutsatser som Märit poängterade är att de gröna och blå strukturerna riskerar att undervärderas vilket belyser vikten av variation av miljöer och ett deltagande i utformningen av dessa. Det finns också ett behov av att från en planerares synvinkel ha en helhetssyn på stadsmiljön.

Efter denna teoretiska inledning följde ett vernissage där deltagarna kunde välja mellan att lyssna till tre av sju olika projektpresentationer. Med andra ord - ett steg från teori till praktik. Här presenterades *Dagvatten och gröna tak i Augustenborg* av Trevor Graham, *Plantagons exempel på Industriell urban odling* som en del av stadens kretslopp av Leif Sieurin, *Stadsodling som drivkraft* av Tim Delshammar, *Grönskans roll i en klimatsmart stad* av Carola Wingren, *Biodiversity i Malmö* av Annika Kruuse, *Urbana ekosystemtjänster* av Christina Wikberger samt *Gröna tak och väggar* av Johan Thiberg. Sammanfattningsvis lyftes

bland annat värdet i gröna tak upp som viktigt då det innehåller alla tre hållbarhetsaspekterna. Man belyste också både de produktiva och sociala aspekterna av urban odling. Del två av temasessionen övergick från det gröna till det ”grå-bruna”, nämligen frågor om avfall. Catarina Östlund och Henrik Sandström, handläggare på Naturvårdsverket, inledde med att tala om den nya Nationella avfallsplanen. Denna plan är en tydlig och konkret vägledning, främst riktad mot kommuner, som syftar till att minska avfallsmängder samt att bättre ta hand om resurser. I Sverige har vi från 1920 gått från att producera 20 – 30 kg hushållsavfall per person och år till dagens siffra på 460 kg. Detta leder till 2 miljoner ton onödigt koldioxidutsläpp. Bygg och rivningsavfall uppgår idag till 10 miljoner ton per år och detta utgör 33 procent av Sveriges totala avfall om man exkluderar gruvavfall.

Pål Mårtensson på Göteborgs stad och Joakim Krook från Linköpings Universitet redovisade sedan med goda exempel i form av *Kretsloppsparken* (en återvinningscentral kopplad till en återbruksmarknad) respektive forskning kring städer som gruvor. Det finns en fantastisk potential i både återanvändning av det som stadens innevånare gör sig av med på återvinningscentraler och i de metaller som kan utvinnas ur stadens gamla infrasystem.

Temasession 5 - Stadens synergier och samband

Mistra Urban Futures sammanför akademi, offentlig sektor och näringsliv för att tillsammans bygga kunskap som bidrar till en hållbar utveckling av världens städer. Men det är inte alltid så lätt, det har centrumet erfarenhet av. *Training Regions* presenterade kort om hur de tänker sig staden som ett system av flöden och hur de arbetar med olika verktyg för att skapa attraktiva städer. Deltagare från kommuner, akademi, konsultföretag, arkitektkontor och myndigheter m.fl. diskuterade hur vi blir klokare tillsammans och vilka som är de största hindren för samarbete.

Något som lyftes fram var att det är viktigt att hitta något gemensamt att samlas kring som är tillräckligt spännande. Det poängterades att det är skillnad på att verkligen arbeta tillsammans och att nätverka. Det är viktigt att ha en gemensam målbild över vad vi vill uppnå, vilka problem vi ska lösa? Samverkansprocesser måste få ta tid och det är svårt att engagera personer i ett tidigt stadium, ofta har man utvecklat idén för litet eller för mycket. Förväntningarna på samarbetet är viktigt att fastställa tidigt samt vilka intressenter som ska vara med, alla ska inte vara med bara för sakens skull utan endast de som kan tillföra något. Intressenter såsom sjukvård, arbetsförmedlingen och ideella organisationer fattas ofta i diskussionen. Det är även viktigt att komma ihåg att det inte är funktioner som samverkar utan personer och det kan ibland uppkomma relationsproblem under samverkansprocessen.

En fråga som lyftes upp var; för att skapa hållbara städer krävs ett långsiktigt perspektiv, men det är svårt att samlas kring något som inte är konkret. I visionsarbeten i kommuner sker ofta bred samverkan men när visionerna ska implementeras måste de sippra ned i linjeverksamheten och befintliga strukturer och det är inte alltid lätt. Implementeringen är minst lika viktig som samverkan kring visioner för att nå en förändring.

Systemintegration och tekniska system

Projektet *ClueE* och *WSP Biogas & Process* höll i en diskussion om samverkan och integrerade systemlösningar för energieffektivisering i kommunala bostadsområden. Hur hittar man rätt kompetens för samverkan? Hur integrerar man alla perspektiv i ett tidigt stadium? För *ClueE* projektet var det viktigt att det fick ta tid, men det handlar även om att hitta rätt engagerade personer.

Problematik kring miljonprogramsområdena diskuterades - ofta blir det för dyrt för boende som vill bo kvar, att faktiskt kunna göra det. Det är här viktigt att analysera vilken typ av boende som bor i de olika områdena, det ställer olika krav på vad man bör satsa på. Då kan också kostnader hållas nere i och med satsningar på det som faktiskt efterfrågas av de boende. Hur man jobbar med miljonprogram är kunskap som efterfrågas samt även hur man bäst samverkar samt utvärderar integrerade projekt.

Större omvandlingsprocesser

Det pågår en rad större omvandlingsprocesser i centrala före detta hamn- och industriområden runt om i Sverige. Målet är att åstadkomma levande stadsdelar med miljöteknik i framkant. Representanter från *Centrala Älvstaden* i Göteborg, *Västra hamnen* i Malmö, *EVAA-projektet på H+* i Helsingborg och *Attract* (Attractive and Sustainable Cities in Cold Climate) presenterade kort sina projekt. I *Gällivare/Kiruna*, ett projekt som är i uppstart, är det viktigt att hitta kvaliteter som gör att de som arbetar i städerna även kan bo där, d.v.s. minska långpendling.

Människan i staden

Konferensens första dag avslutades med en inspirerande presentation av David Sim från Gehl Architects. Presentationen, med titeln *Människan i Staden*, behandlade Gehl Architects strategi att sätta människan i centrum i arbetet för hållbara städer. Det handlade om människan och livet mellan husen. Vem har egentligen läst Jan Gehls bok? frågade sig David Sim och refererade till olika nyexploaterade områden i både Kina, USA och Europa. Människan tillhör ett vandrande släkte, gjord för att gå. Sätten vi upplever saker på är väldigt lika oavsett var vi kommer ifrån och vilken bakgrund vi har. Vi är vända framåt och det viktigaste i det urbana rummet är det som är närmast oss. Vi trivs inte på de stora ytorna och istället för storskalighet handlar det om "att trivas i täthet" som David Sim uttrycker det.

David Sim

Kontakten mellan människor i staden är av stor betydelse då vi från början kan jämföras med flockdjur, precis som flockdjur trivs vi bäst i sällskap, andra människors sällskap.

– Varför tror ni att folk går till Espresso House och betalar 100 kronor för en fika som skulle kostat 10 kronor hemma? undrade David Sim. Svaret är att vi betalar helt enkelt för kontakten med andra människor. David Sim svarade på kritiken att Gehl Architects bara arbetar med små söta "smurfstäderna", där alla dricker kaffelatte och umgås, genom att påpeka att detta inte är målet men likväl tecken på en välmående stad där människor trivs och vill vistas.

David Sim konstaterade att om vi gör städerna bra för fotgängare och erbjuder upplevelser så får vi fler att komma till, och även stanna i staden. Staden blir då bättre för både vuxna och barn och fler och fler stannar kvar i staden när de får barn. För att lyckas med detta måste vi dock arbeta med både kvalitativa och kvantitativa data på vad det är som gör att människor trivs i städer.

Onsdagen den 7 november

Nätverkskavalkad

Moderator Karin Klingenstierna inledde konferensens andra dag med att låta Lars Reuterswärd, Director Mistra Urban Futures/rektorsråd Chalmers berätta om nyttan med nätverkande. Sedan startade Karin Klingenstierna programpunkten *Nätverkskavalkad* genom att gratulera publiken som fick vara med på premiären av historiens första nätverkskavalkad.

Lars Reuterswärd och Karin Klingenstierna

Karin Klingenstierna pekade på vikten av samarbeten och nätverkande i arbetet för den hållbara stadsutvecklingen. ”Hejsan nätverkare är ni klara” hojtade moderatorn, ”Jajamensan fattas bara” svarade representanterna från de sjutton olika nätverken. Under de kommande 45 minuterna hade varje nätverk 90 sekunder på sig att beskriva sig själva och sitt nätverk för att locka personer från publiken till sitt nätverksmöte. Presentationerna var intensiva med en bredd av olika ämnen där alla i publiken fick välja två nätverk var som de kunde fördjupa sig i.

De nätverk som medverkade var; *Sveriges Ekokommuner*, Kenneth Gyllenstig; kansliet@sekom.se, *Healthy Cities*, Kerstin Månsson, kerstin.mansson@helsingborg.se, *Stadsbyggnadsdialogen*, Anna-Karin Stoltz-Ehn, anna-karin.stoltz-ehn@regeringskansliet.se, *Umeås nätverk för byggande och förvaltning i kallt klimat*, Mikael Berglund, mikael.berglund@umeaenergi.se, *SUD, Skånsk modell för export av hållbar stadsutveckling*, Eva Sjölin, eva.arkplan@gmail.com, *Föreningen för byggemaskaper*, Staffan Schartner, staffan@omniplan.se, *Sweden Green Building Council*, Bengt Wånggren, bengt.wanggren@sgbc.se, *HCS – Hållbarhetscertifiering av stadsdelar*, Ann-Kristin Karlsson, ann-kristin.karlsson@wspgroup.se, *Passivhuscentrum Västra Götaland*, Louise Huulgard, louise.hulgaard@passivhuscentrum.se, *Ekocentrum*, Eva Lundgren, eva.lundgren@ekocentrum.se, *IFHP – International Federation for Housing and Planning*, Bo Aronsson, bo.aronsson@alvstranden.goteborg.se *Transition Towns*, Jan Forsmark, jan.forsmark@helasverige.se, *Energimyndighetens projekt Uthållig kommun*, Olov Åslund, olov.aslund@energimyndigheten.se, *Archileaks*, Martin Norddahl, martin@okidokiarkitekter.se, *Yimby*, Patrik Andersson, patrik.andersson@chalmers.se, *IQ Samhällsbyggnad*, Katarina Schylberg, katarina.schylberg@iqs.se, samt *Delegationen för hållbara städers planeringsprojekt*, Karin Hermansson, karin.hermansson@regeringskansliet.se.

Exempel i samverkan

En del i delegationens satsning för att sprida kunskap och goda exempel är nätverket *Goda exempel på hållbar stadsutveckling* vilket presenterades under programpunkten Exempel i samverkan. Precis som delegationen tidigare under konferensen konstaterat, är det inarbetade stuprörstänkandet ett stort hinder för hållbar stadsutveckling och detta ska nätverket motverka. Syftet är att genom ömsesidigt informationsutbyte kunna höja den egna kunskapen och förstärka spridningen av goda exempel inom hållbar stadsutveckling.

Tio olika exempel uppmärksammades och diskuterades på scenen där samtalsledaren Gunilla Persson ledde samtalen mellan presentationerna.

Som en sammanhållande länk presenterades en värderos för varje exempel. Värderosen är ett verktyg för hållbarhetsanalys från början framtagen och utvecklad av Ekologigruppen AB (www.ekologigruppen.se) och Arken SE arkitekter (www.arken-se-arkitekter.se). Nätverket har anpassat värderosen och använt den som ett stöd för att förhålla sig till helheten i varje exempel och för att uppmärksamma och förtydliga samspelet mellan olika aspekter och dimensioner av hållbarhet.

I ett projekt från Östersund som presenterades arbetade kommunen med frågor kring barns och ungdomars inverkan på detaljplaneringen. När kommunen beslöt sig för att bebygga ett område som barnen ofta använde, involverades dessa. Barnen synliggjorde värden i form av de bästa klätterträden, bästa pulkabacken och bästa gömställena etc. Utifrån detta gjordes sedan en barnkonsekvensanalys som tog hänsyn till barnens perspektiv vilket resulterade i ett lyckat resultat där processen blev betydligt snabbare och mer effektiv.

De andra projekten som presenterades var Jönköpings kommuns arbete med *Stadsbyggnadsvision 2.0* samt dess satsningar på LED-belysning i staden vilka resulterat i både social och ekonomisk vinning. Två projekt som finansierats bl.a. av Klimp- och LIP-programmen presenterades: Stadsdelen *Västra hamnen* i Malmö med intressanta inslag av urban biologisk mångfald och ekosystemtjänster i tät stadsbebyggelse i form av gröna tak, flera mindre parker och vegetation som del av dagvattensystem. *Tekniska verken* i Linköping som byggt biogassystem som integrerar avfalls-, VA- och energi- och trafikfrågor. Snart kommer också det innovativa vertikala växthuset som företaget Plantagon bygger kunna utnyttja spillvärme och koldioxid från biogasproduktionen.

I Heby kommun genomförde kommunen projektet *Solresan i Heby* i samarbete med det lokala energibolaget. Projektet syftade till att uppmuntra privata villaägare till att investera i solcellsanläggningar och solcellspaket för att täcka villans energibehov.

Örebro tog ett innovativt grepp för att utveckla sitt cykellånesystem när de bl.a. med hjälp av deltagare i en arbetsmarknadsåtgärd renoverade gamla cyklar och lät utveckla nya låsanordningar. I exemplet från Gävle och omvandlingen av stadsdelen Östra Sättra stod folkhälsa också i fokus. Värden som delaktighet, trygghet och kulturarv var de viktigaste aspekterna. Som avslutning presenterades den nya portalen Hållbar stad, www.hallbarstad.se som samlar intressanta exempel, bloggar och krönikor om hållbar stadsutveckling på nätet.

Från vänster i bild: Anna-Karin Stoltz-Ehn, Sofia Bernstone, Gunilla Persson, Christine Wallgren och Ulf E Andersson.

De som presenterade nätverket och exemplen var representanter från; *Naturvårdsverket* - Ulf E Andersson, *Arkitekturmuseet* - Sofia H Bernstone, *Riksantikvarieämbetet* - Daniel Nilsson, *Boverket* - Suzanne Pluntke, *Energimyndigheten* - Carin Råberger, *Trafikverket* - Elin Sandberg, *Statens Folkhälsoinstitut* - Henry Stegmayr, *Delegationen för hållbara städer* - Anna-Karin Stoltz Ehn, *Sveriges Arkitekter* - Pehr-Mikael Sällström, *VINNOVA* - Christine Wallgren samt samtalsledare Gunilla Persson, *Södertörns högskola*.

Projektkavalkad

I denna kavalkad presenterades föregångsexempel i form av projekt från Naturvårdsverket (LIP, Klimp), Göteborgs stad och planeringsprojekt från Delegationen för hållbara städer.

Sohie Kim-Hagdahl och Kjell Gustafsson, från *Europas grönaste stad – Växjö*, berättade om Växjös långa erfarenhet av ett brett miljöarbete. Växjö har gått från problem till möjligheter då de exempelvis utvinnet biogas ur skogsavfall samt skapar attraktiva utemiljöer och renar sjöar med hjälp av öppna och innovativa dagvattenlösningar.

Johanna Engberg, arkitekt och miljöspecialist med fokus på hållbar stadsutveckling, berättade om hur de i projektet *StorsjöStrand i Östersund* arbetar efter hållbarhetsvisionen ”Bo inne – Lev ute”. Det är viktigt att inte falla ner i standardlösningar då hållbar utveckling måste förankras i de lokala förutsättningarna. Processtänkandet belystes som en avgörande utgångspunkt och i *StorsjöStrand* arbetar man med parallella processer. Kommunikation och samråd är centralt i projektet.

Visionen och målet med *Funbo i Uppsala* är, enligt Anders Hollinder, att det ska vara ett plusenergiamhälle som är vägledande för kommunens klimatarbete. Det handlar om att göra rätt från början. Strategin är inte att uppfinna hjulet på nytt utan istället fråga de bästa i branschen när det gäller t.ex. energilösningar. När det gäller hållbar energi handlar det om en kombination av förnyelsebar energi och minskad användning.

Stadens ljud, ett samarbetsprojekt mellan Stockholm, Göteborg, Malmö och Helsingborg presenterades av Malin Rizell, Helsingborgs stad. Projektet ska synliggöra problematiken kring industribuller i stadsplaneringen. Projektet har genomfört en seminarierie och arbetar nu med delstudier för att höja kunskapen och utveckla ny metodik för arbetet med stadens ljudkvalitet.

Utveckling Nordost AB presenterades av Susan Runsten, projektledare. Projektet är en satsning för att skapa nya jobb, mer kultur, fler mötesplatser och ett gott liv i nordöstra Göteborg där det talas över hundra språk och där var femte Göteborgare bor. Här finns stor utvecklingspotential med ung arbetskraft och mark för nya företag.

I projektet *Kvillebäcken* är utrymmet mellan husen i fokus, i sann Gehl-anda. Erica Bengtsson från Älvstranden Utveckling AB förklarade hur en varierad utemiljö med parker, lekplatser, torg, vägar, cykelbroar, gångbanor och en saluhall ska göra det nya området till en träffpunkt för stadens innevånare. Det ska satsas på den lokala servicen då det är en faktor för hållbarhet i vardagen. Cykelpendling ska stimuleras med hjälp av innovativa idéer som cykelgarderober och bike-in-café.

Vilken stad vill vi bo i?

Charlotta Mellander från *Handelshögskolan Jönköping* beskriver satsningen på en stads

Charlotta Mellander

attraktivitet som en ekonomisk vinning för staden. Hon sammanfattade med ett citat från Jane Jacobs;

”When a place gets boring even the rich people leave”.

Stadens viktigaste egenskap för att locka innevånare är estetik i utomhusmiljön. En inkluderande stad är lika med en bra stad och således är en stad där invånarna får vara sig själva att föredra. Möjlighet till att skapa sociala nätverk utgörs i form av utbud i det offentliga rummet. Naturligtvis måste staden också kunna svara upp till

människans grundläggande behov i form av service, arbetstillfällen och sjukvård. Detta är några av de egenskaper som kännetecknar växande och framgångsrika städer runt om i världen.

Final

Karin Klingenstierna ställer sin sista fråga till Peter Örn, ordförande i Delegationen för hållbara städer; – vad händer nu?

Konferensen avslutades med den film som presenterar de nio investeringsprojekt som fått stöd från Delegationen för hållbara städer. Projekten presenteras som en virtuell resa genom Sverige.